
INTRODUCCIÓ

Les llengües s'asseguren la continuïtat en el temps gràcies a la transmissió familiar. Cada generació transfereix la llengua a la generació següent, cosa que fa possible la conservació dels llaços socials que s'estableixen a l'interior d'una comunitat. El desenvolupament normal en l'evolució històrica de qualsevol llengua es basa en el seu ús al si de la vida familiar. Així, l'aprenentatge de la primera llengua marcarà en gran mesura l'ús lingüístic en bona part dels àmbits lingüístics a què s'enfrontarà el parlant al llarg de la seua vida. Per això les famílies, que tenen al seu càrrec la primera socialització lingüística dels membres nous de cada comunitat, són fonamentals per a la *reproducció* de les llengües. Complementàriament, hi ha altres instàncies comunitàries que poden generar nous usuaris d'una llengua, com ara l'escola o l'entorn social; en casos com aquests parlem de *producció* lingüística, com fan en les seues contribucions al present monogràfic Fernando Ramallo (segons Williams 1987: 97; 2005) i Delyth Morris (Morris 2007: 499-500). Ara bé, només la família pot garantir la possessió d'una L1 que és efectivament utilitzada. Les altres institucions o situacions socials poden crear parlants de L2, però ja no tant usuaris d'una L1, perquè, com diu Joshua A. Fishman, «l'escola pot *produir* més parlants dels que la societat pot *reproduir*» (*apud* Hornberger & Pütz 2006: 5-6).

L'anàlisi de la *transmissió familiar* s'ha incorporat molt recentment a l'aparat teòric dels estudis sociolingüístics. I ho ha fet sobretot a partir d'estudiosos de *comunitats de parla* on aquesta transmissió no es dona amb plena normalitat en una de les llengües implicades, la qual es mostra com a *recessiva* davant d'una altra llengua,

que és *expansiva*. En són exemples els investigadors que contribueixen al present volum amb les seues recerques sobre el gal·lès, el gallec, el català (al País Valencià), el basc i l'irlandès. Fishman, parlant de jiddisch, és un dels primers sociolingüistes que s'ha ocupat d'estudiar la transmissió familiar de llengües en situació de *conflicte lingüístic*. En els seus últims estudis (Fishman 1991; 2001) ha fet una passa més per tal d'esbrinar si són reversibles alguns dels processos de substitució que es troben en marxa. Amb aquest objectiu, ha establert la *Graded Intergenerational Disruption Scale* ('escala graduada de trencament intergeneracional') que parteix, metafòricament, dels vuit estadis de l'Escala de Richter utilitzats per a mesurar la intensitat del moviment sísmic. Aquesta «escala sociolingüística» que analitza els graus de pèrdua en l'ús de les llengües recessives, situa una llengua en el nivell 7 (el penúltim) quan ha perdut la interrupció intergeneracional, és a dir, quan una llengua ha deixat de transmetre's en l'àmbit familiar en benefici de la llengua expansiva.

La *interrupció intergeneracional*, doncs, es produeix en llengües immerses en un procés de substitució. A partir d'un context sociolingüístic desfavorable, una generació pot veure's impel·lida a canviar de llengua en l'educació dels seus descendents, és a dir, a abandonar la llengua pròpia, que esdevé així recessiva, i a optar per pujar els seus fills en la llengua expansiva. Aquestes famílies podem anomenar-les *mutants* (Subirats *et alii* 1991: 30) perquè al seu si s'ha produït una mutació: mentre la L1 dels pares és una, la dels seus descendents ja és una altra. Però aquest procés pot esdevenir reversible si la situació es capgira, és a dir, si minva o cessa la pressió social (i política) que empenyia els parlants cap a l'ús familiar de la llengua expansiva. Llavors la llengua recessiva pot recuperar el prestigi perdut i els parlants que no l'havien rebuda en família però que havien estat capaços de retenir-la (passivament) com a L2 es plantegen de reimplantar-la en els seus descendents. La mutació pot ara invertir-se i desfer el camí recorregut anteriorment. Aquest és el procés que la majoria d'investigadors anomenen *revitalització* (Spolsky 1996: 6) i que nosaltres diem de *revernacularització*, terme usat primerament per Fishman (1991: 289-314) per a qualificar el ressorgiment de l'hebreu, i que Fabà i Montoya, en aquest mateix volum, d'acord amb una tradició encara recent en la sociolingüística catalana (Ruiz, Sans & Solé 2001: 283; Vila 2010: 57), apliquen a la realitat valenciana actual. És el revers de la moneda del procés d'interrupció de la transmissió intergeneracional (quadre 1, *apud* Montoya & Mas 2011: 33).

INTERRUPCIÓ DE LA TRANSMISSIÓ INTERGENERACIONAL	Els Progenitors A, amb la llengua recessiva com a L1 i la llengua expansiva com a L2 transmeten aquesta última als seus fills (B).
	Els Fills B reben la llengua expansiva, que esdevé la seua L1, però retenen com a L2 la llengua recessiva dels pares.
REVERNACULARITZACIÓ	Els Fills B, o uns descendents d'aquests, convertits en Progenitors (B), amb la llengua expansiva com a L1 i la llengua recessiva com a L2, transmeten aquesta última als seus fills (C).
	Els Fills C reben la llengua recessiva, que esdevé la seua L1, però retenen com a L2 la llengua expansiva dels pares.

Quadre 1. Esquema de la transmissió intergeneracional i la revernacularització

Com es pot imaginar, aquest esquema suposa una simplificació d'aquests dos processos (el d'interrupció i el de revernacularització), en els quals influeixen altres variables, com ara la tipologia de parelles progenitores que ens hi podem trobar. A grans trets podem diferenciar entre parelles homogènies i parelles heterogènies segons la llengua primera de cada membre; però també podem fer distincions entre les pràctiques lingüístiques de cadascun dels dos membres de la parella, que poden variar entre la primera i la segona llengua de cada individu, tant al si de la parella com en la relació amb els fills (vegeu, per exemple, el treball de Martínez de Luna en aquest volum pel que fa a la diferència de pràctiques amb la parella i amb els fills). Les parelles heterogènies són més freqüents a mesura que augmenten els parlants de la llengua expansiva produïts en el procés d'interrupció. Segurament per això, Morris examina la transmissió lingüística en parelles heterogènies o mixtes. El quadre 2 (*apud* Montoya & Mas 2011: 34), basat en el treball de Rosselló, Galindo i Vila (2002), intenta posar ordre en aquesta problemàtica.

	Tipus	Pràctiques lingüístiques	
		Homogènies	Heterogènies
Parelles	Homogeni	1) Els dos progenitors són de la mateixa L1 i és aquesta la que transmeten als fills.	2) Els dos progenitors són de la mateixa L1 però, almenys un membre de la parella, parla la seua L2 als fills.
	Heterogeni	3) Cada progenitor posseeix una L1 diferent però entre ells i amb els fills usen només una d'aquestes dues llengües.	4) Cada progenitor posseeix una L1 diferent i cadascú transmet la seua als fills.

Quadre 2. Tipologia de parelles i de pràctiques lingüístiques

Tota aquesta temàtica sobre la transmissió lingüística ha ampliat el marc teòric de la sociolingüística i ha fomentat l'aparició de noves propostes analítiques que s'emmarquen en el camp de la sociologia de la llengua, també coneguda com a macrosociolingüística. Certament, el conreu d'aquesta nova línia d'estudis s'ha dut a terme amb major assiduïtat per part d'investigadors preocupats pel futur de les llengües recessives, per a les quals cerquen noves fórmules de planificació lingüística encaminades a deturar la interrupció i a engegar la revernacularització, com veurem més clarament en el treball d'Ó Murchadha en el present monogràfic. En aquest sentit, si coneixem els mecanismes socials que han provocat la interrupció, podem actuar amb els mateixos ressorts amb l'objectiu de transformar la situació i possibilitar la revitalització de la llengua minoritzada. Des d'aquesta perspectiva hem reunit al present monogràfic de *Caplletra* cinc treballs que ens poden resultar il·lustratius sobre la fenomenologia que ens interessa. Són els següents:

- 1) «The role of the family in the revitalization of a minority language» (sobre el gal·lès), de Delyth Morris.
- 2) «El gallego en la familia: entre la producción y la reproducción» de Fernando Ramallo.
- 3) «La transmissió lingüística intergeneracional del català al País Valencià. Una perspectiva territorial», d'Albert Fabà i Brauli Montoya.
- 4) «Análisis contextual de la revitalización del euskera en el ámbito familiar», d'Iñaki Martínez de Luna Pérez de Arriba.
- 5) «Emerging target varieties of Irish as a result of Irish language planning», de Noel P. Ó Murchadha.

Hem respectat la llengua emprada per cada autor en atenció a l'adjectiu «internacional» que acompanya el nom de la nostra revista. Per als treballs en anglès, hem proveït resums en anglès i català, mentre que per als treballs en castellà i català, els resums són en la mateixa llengua de l'article. Les llengües tractades pertanyen totes a l'Europa Occidental (gal·lès, gallec, català, basc i irlandès) i els territoris on són estudiades les diferents situacions tenen en comú uns problemes similars per a la seua transmissió i s'enfronten amb reptes pareguts per a la seua revitalització. A pesar de ser totes cinc llengües recessives a les comunitats objecte d'anàlisi, en tots els casos presenten un estatus d'oficialitat; això sí, tutelat per les llengües expansives respecti-

ves (anglès, castellà i francès), fins i tot en el cas de l'irlandès, que és oficial en tot el territori d'un estat independent (Irlanda).

A excepció del primer treball, que pren com a suport mètodes qualitius, els altres quatre treballs es basen, en major o menor mesura, en l'anàlisi de dades estadístiques obtingudes de fonts diverses. En tots els casos es plantegen les possibilitats de revernacularització de les diferents llengües que són estudiades a les comunitats afectades.

El primer treball, el de Delyth Morris, que es basa en l'entrevista semiestructurada i l'observació participant, parteix de la constatació de la recessió de la llengua pròpia al si de les famílies gal·leses en els darrers decennis, i, sobretot, al si de les parelles en què cada membre és d'una llengua (gal·lès i anglès). Tenint en compte la importància considerable que té la família en la revitalització de les llengües minoritàries, Morris estudia en profunditat les pràctiques en la socialització lingüística en una sèrie de parelles mixtes o heterolingüístiques que esperen fills o que ja en tenen i són menors de dos anys. Els factors que hi influeixen —a part dels usos lingüístics i dels valors que transmeten els pares— són la llengua dels avis, l'entorn social i la implicació en aquest entorn de la família, i la política educativa local. Encara hi ha altres factors menors, com ara la major influència sobre els fills de les mares o la presència de cuidadors externs a la família. En conjunt, l'anglès encara presenta un paper dominant en els usos lingüístics familiars, especialment entre els membres de la parella, cosa que ens planteja dubtes sobre la sostenibilitat de les habilitats lingüístiques dels xiquets en el futur.

El treball sobre el galleg de Fernando Ramallo utilitza dues fonts quantitatives molt adequades per a donar-nos informació sobre el comportament lingüístic familiar. D'una banda, analitza dues onades de l'*Enquisa de Condições de Vida das Famílias* (Instituto Galego de Estatística 2003, 2008) i, d'una altra, combina aquestes dades amb les que proporciona el *Mapa Sociolingüístico de Galicia* (1992), el qual es basa en una mostra força completa (38.897 individus). Això permet a l'autor extraure conclusions interessants sobre els aparents guanys del castellà com a llengua inicial de la població gallega. Ell observa que, realment, el tipus de parlants que més ha crescut és el dels qui es consideren bilingües inicials i que, entre els menors de 25 anys, el galleg ha guanyat posicions en l'àmbit familiar enfront del castellà, tot i que amb percentatges encara menors. Ramallo s'ocupa també de construir una tipologia de parlants, en funció dels diferents contextos lingüístics que han viscut, i proposa una anàlisi més detinguda dels *neoparlants*, als quals considera el futur de les llengües en situació recessiva, com és el cas de la gallega. Tanmateix, constata la dificultat de posar en marxa des de la

política lingüística governamental mecanismes persuasius que s'adrecen a assegurar la transmissió primària de la llengua de Galícia.

L'article d'Albert Fabà i Brauli Montoya es basa també en dades estadístiques, primerament referides a tots els territoris de la llengua catalana, i, després, al País Valencià, que és el territori objecte d'estudi. De la comparació es dedueix que el País Valencià, juntament amb la Franja d'Aragó, se situa en una posició intermèdia, entre les comunitats catalanoparlants que guanyen nous parlants en el procés de transmissió intergeneracional (Andorra, Catalunya i les Illes Balears) i les que en perden (l'Alguer i la Catalunya del Nord). Però tampoc el País Valencià no presenta una uniformitat sociolingüística interior, puix que hi ha zones on la reproducció de la llengua es manté, d'altres on creix intergeneracionalment el contingent de catalanoparlants de llengua inicial i d'altres on hi ha pèrdua de parlants de llengua inicial catalana. Demogràficament, el balanç és negatiu perquè les zones de pèrdues són les més poblades i, per tant, les que exerceixen el poder polític i econòmic sobre la resta del territori. La revernacularització en aquestes últimes zona és crucial per a la supervivència del català al País Valencià.

Per al seu treball sobre la revitalització de l'euskera, Iñaki Martínez de Luna pren com a base les dades que proporciona el *Sistema de indicadores lingüísticos de Euskal Herria*, del Govern Basc (2008). Aquesta recerca avalua els tres tipus de transmissió lingüística familiar observats: quan es transmet només euskera (situació minoritària), quan es transmeten totes dues llengües, l'euskera i la dominant, que són el castellà o el francès (situació poc freqüent), i quan només es transmet la llengua dominant o expansiva. Les diferències sociolingüístiques entre els tres territoris bascoparlants fan que hi haja una gradació de major a menor incidència en la revitalització familiar de l'euskera, respectivament, entre el País Basc espanyol, Navarra i el País Basc francès (o Iparralde). En canvi, hi ha el fet comú a tots tres territoris que en les famílies en què es produeix la recuperació de la llengua, l'euskera sol usar-se només en la relació entre pares i fills però no com a llengua de la parella, on es mantenen les llengües dominants. L'autor conclou amb el requeriment d'una política lingüística més decidida per part de les institucions en l'àmbit de la transmissió familiar.

Tanquem el monogràfic amb l'article de Noel P. Ó Murchadha, que comença analitzant el fracàs de la planificació lingüística dissenyada pel govern irlandès, ja que només ha aconseguit que la llengua històrica del país haja estat adoptada per grups reduïts de les zones no irlandòfones, i encara ha hagut de veure com l'irlandès ha conti-

nuat retrocedint a les zones que encara el tenen com a idioma nadiu. Així, actualment, més de la meitat de parlants declarats d'irlandès viuen a la zona no irlandòfona. Després d'això, exposa els resultats d'una enquesta pròpia passada a una mostra de jòvens de la zona meridional irlandòfona (2010). El qüestionari demanava per l'ús amb cadascun dels progenitors i amb els germans. Els resultats mostren un clar decantament cap a l'ús de l'anglès a casa; concretament, entre els germans, que és l'àmbit que marca el futur, l'ús exclusiu o predominant de l'irlandès es queda en un 9,1%. Això demostra que les estratègies que ha seguit el govern per a encoratjar l'ús en família de l'irlandès (inclosos els incentius econòmics) no han tingut cap efecte. Tal és aquesta tendència que l'autor considera que la varietat lingüística tradicional que es parla a les zones irlandòfones cedirà el terreny a la nova varietat de l'irlandès que s'està erigint, la qual es basa en la llengua apresada a l'escola i difosa pels mitjans de comunicació, on dominen els nous parlants de zones no irlandòfones, més anglicitzats.

Passem pàgina i endinsem-nos en les cinc realitats sociolingüístiques que se'ns presenten. Aparentment són molt diferents perquè cap de les comunitats de parla investigades no és veïna de les altres, però totes comparteixen molts trets comuns a causa que els processos socials de substitució i de revernacularització són molt semblants.

BRAULI MONTOYA ABAT
ANTONI MAS I MIRALLES
Universitat d'Alacant

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BOIX, Emili & Xavier VILA (1998) *Sociolingüística de la llengua catalana*, Barcelona, Ariel.
- FISHMAN, Joshua A. (1991) *Reversing Language Shift*, Clevedon, Multilingual Matters.
- ed. (2001), *Can Threatened Languages be Saved? Reversing Language Shift, Revisited: A 21st Century Perspective*, Clevedon (UK), Multilingual Matters.
- HORNBERGER, Nancy & Martin PÜTZ (2006) *Language Loyalty, Language Planning and Language Revitalization. Recent Writings and Reflections from Joshua A. Fishman*, Clevedon, Multilingual Matters.
- MONTOYA, Brauli & Antoni MAS (2011) *La transmissió familiar del valencià*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua («Col·lecció Recerca», 16).
- MORRIS, Delyth & Kathryn JONES (2007) «Minority Language Socialisation within the Family: Investigating the Early Welsh Language Socialisation of Babies and

- Young Children in Mixed Language Families in Wales», *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 28, No. 6, pp. 484-501.
- QUEROL, Ernest (1989) «El procés de substitució lingüística: la comarca dels Ports com a exemple», dins *Miscel·lània 89*, València, Generalitat Valenciana, pp. 85-196.
- ROSSELLÓ, Carles, Mireia GALINDO & F. Xavier VILA (2002) «Algunes consideracions sobre l'adequació del terme llengua materna», *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística*, 24, pp. 94-101.
- RUIZ, Francesc, R. SANZ & J. SOLÉ (2001) *Diccionari de sociolingüística*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- SPOLSKY, Bernard (1996) «Conditions for Language Revitalization: A Comparison of the Cases of Hebrew and Maori», dins S. Wright Sue (ed.), *Language and the State. Revitalization and Revival in Israel and Eire* 5-29, Clevedon, Multilingual Matters.
- TORRES, Joaquim (2009) «La transmissió lingüística familiar intergeneracional: una proposta de model d'anàlisi», dins F. X. Vila & E. Gomàriz, eds. (2009), pp. 23-32, 39.
- STRUBELL, Marina (2009) «Discussió de la ponència "La transmissió lingüística familiar intergeneracional: una proposta de model d'anàlisi", de Joaquim Torres i Pla», dins F. X. Vila i E. Gomàriz, eds. (2009), pp. 33-38.
- SUBIRATS, Marina *et alii* (1991) *Transmissió i coneixement de la llengua catalana a l'àrea metropolitana de Barcelona*, Bellaterra, Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona.
- VILA, F. Xavier (2010) «Comentaris per a emmarcar els resultats de l'Enquesta sobre la revernacularització del valencià a Alacant», dins B. Montoya, F. X. Vila & E. Gomàriz (eds.), *La revernacularització del valencià a la ciutat d'Alacant. Actes de la Jornada d'estudi i debat «Llengua, educació i revernacularització: el valencià a la ciutat d'Alacant»*. Alacant, 9 i 10 de març de 2007, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, pp. 57-69.
- VILA F. X. & E. Gomàriz, eds. (2009) *Estudis de demolingüística. Actes de la Primera Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- WILLIAMS, G. (1987) «Bilingualism, class dialect and social reproduction», *International Journal of the Sociology of Language*, 66, pp. 85-98.
- (2005), *Sustaining Language Diversity in Europe. Evidence from the Euromosaic Project*, Hampshire, Palgrave.